

Användningen av datorprogram och enkla datorhjälpmedel utprovade på Datateket

Verksamhet: Hjälpmedelsverksamheten
Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Projektansvarig enhetschef: Ullabritt Svensson

Projektets medarbetare: Hjälpmedelskonsulent Heléne Bengtsson
Hjälpmedel, Lund
helene.bengtsson@skane.se

Handledare vid FoU-enheten: Forsknings- och utvecklingsledare, fil dr
Stine Thorsted
FoU-enheten, Region Skåne

Utgivning: November 2012

ISBN: 978-91-7261-245-7

Layout: Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

Sammanfattning

Syftet med arbetet är att undersöka hur barn/ungdomar med funktionsnedsättning och deras närstående upplever kontakten med Datateket samt hur de upplever utprovade datorprogram och enklare styrsätt. Resultatet visar att majoriteten av besökarna upplever Datatekets verksamhet positivt. Personalen upplevs som kunnig. De flesta av de tillfrågade barnen/ungdomarna använder datorn med datorprogram som ett redskap för lek minst en gång i veckan. De utprovade datorprogrammen på Datateket upplevs av många mer genomtänkta och anpassade till barnets/ungdomens behov och det utprovade styrsättet än de dataprogram som finns på Internet och i öppna handeln. Personalen på Datateket uppfattas att de håller sig uppdaterade med nyheter inom IT-tekniken.

Utifrån rapportens resultat kan vi se att verksamheten kan bli tydligare på några områden. I och med den snabba tekniska utvecklingen och den stora tillgängligheten på spel i allmänhet blir personalens pedagogiska roll mer viktig. Personalen bör förmedla betydelsen av lekens roll för barnets utveckling ännu mer än vad de gör i dag. Informationsspridningen av verksamhetens tjänster kan ökas.

Innehållsförteckning

Förord	5
Inledning	6
Lekens betydelse	6
Syfte	8
Frågeställningar	8
Metod	8
Urval och svarsfrekvens	9
Resultat	9
Bakgrundsfakta	9
Upplevelse av Datateket	10
Sammanfattning	16
Diskussion	17
Implementering	18
Referenser	19
Bilaga 1	20
Bilaga 2	23
Bilaga 3	24

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsförvaltningens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständigt granskning av rådande metoder och prövning av nya för att kontinuerligt förbättra kvaliteten i olika habiliteringsinsatser.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom förvaltningen, allt i enlighet med uppdraget: utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande, stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

Dessa olika delar i uppdraget kombineras i de forsknings- och utvecklingsarbeten som genomförs och redovisas som FoU-rapporter. De utgår från en frågeställning i praktiken, som relateras till aktuell forskning och erfarenhet och leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

För medarbetaren innebär arbetet en utveckling av det kritiska tänkandet. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. För kunskapsområdet habilitering, rehabilitering och hjälpmedel innebär varje rapport ett bidrag till evidensbaserad praktik.

Rapporten utvärderar Datatekets verksamhet från föräldrarnas perspektiv. Det är betydelsefullt att få kunskap om hur de upplever Datatekets insatser. Utvärderingen har genomförts av Hjälpmedelskonsulent Heléne Bengtsson verksam vid Hjälpmedelverksamhetens enhet i Lund.Handledare vid FoU-enheten har varit fil dr Stine Thorsted.

Vi riktar ett tack till Datatekets medarbetare specialpedagog Lea Thernström och arbetsterapeut Lena Hörman-Fält för deras bidrag med såväl sakkunskap som praktisk samordning av enkäter. Vi riktar även ett tack till Datatekets enhetschef Yvonne Sommerfeldt för värdefulla synpunkter på manuset.

Malmö i november 2012

Kerstin Liljedahl
Leg psykolog, fil dr
Forsknings- och utvecklingschef

Inledning

I detta arbete sammanställs brukarnas och deras närståendes upplevelser av Datatekets verksamhet i Lund, en enhet inom Hjälpmedelsverksamheten. Datateket i Lund är ett av landets åtta regiondatatek (Region Skåne Datateket). Datatekverksamheten i Sverige startade 1992 som försöksverksamhet på initiativ av Handikappinstitutet och dåvarande Allmänna arvsfonden. Målsättningen för Datateken är att ge familjer med barn och ungdomar med funktionsnedsättningar, som befinner sig på en nivå före läs- och skrivmognad, stöd för barnets utveckling genom datorlek upp till 20 års ålder (Lindstrand, Sirén & Brodin, 2001). Den grundläggande filosofin bakom Datatekens verksamhet är att leken sätts i centrum vid användning av datorn. Det handlar inte om att barnen ska prestera något eller träna förmågor, utan om att verksamhetens aktiviteter ska vara lekfulla och roliga och med datorns hjälp kunna utveckla barnens självkänsla, leklust och motoriska färdigheter. Personal på Datateket har en stödjande funktion som erbjuder barn och ungdomar en individuell utprovning av lämpliga pedagogiska datorprogram och enkla styrsätt. Detta kan ge barn och ungdomar en möjlighet att hantera en dator som är anpassad för deras utvecklingsnivå (Brodin & Lindstrand, 2007). Datatekets verksamhet ska vara ett komplement till ett mer omfattande stöd till familjer med barn med funktionsnedsättning. Därför är Datatekets uppgift inte att behandla eller prova ut hjälpmedel (Lindstrand m.fl., 2001).

Datatekens verksamhet ska även vara lättillgänglig. Därför kan föräldrar själva, utan remiss, ringa till något av de trettiotal Datatek som finns i Sverige för att boka tid (Lindstrand m.fl., 2001). Efter besöket på Datateket ges mot en kostnad möjlighet till hemlån av utprovade datorprogram och dator som är anpassad för barnet¹. Även enklare alternativa styrsätt kan lånas hem till egen dator (Region Skåne, 2010).

Lekens betydelse

Varför ska man satsa på leken? Det är väldokumenterat av flera forskare (Lillemyr, 2002; Vygotsky, 1981) att leken under barns uppväxt är den dominerande sysselsättningen och att den har betydelse för barnets totala utveckling. Leken har en social funktion som börjar med det tidiga samspelet mellan föräldrar och barn. Barnet lär sig sedan genom leken att samspela med omgivningen. Genom leken kan barnet få kontroll över sin motorik, språket, sitt sociala beteende och den kognitiva förmågan (Brodin & Lindstrand, 2007). Lek tränar även barnets föreställningsförmåga, fantasi och inlevelse och barnet lär sig samtidigt förstå sin omgivning och bearbeta sina upplevelser (Lindstrand m.fl., 2001). För barn med grava funktionsnedsättningar kan det vara svårt att utvecklas genom lek, då de ofta har svårt att ta egna initiativ utan behöver vuxenstöd. Föräldrar föreslår istället aktiviteter och tar fram lekmaterial till barnet. Därför är det viktigt att ge föräldrar till barn/ungdomar med funktionsnedsättning olika former av stöd så att de blir mer säkrare inför val av aktivitet. I förlängningen påverkas barnen positivt av detta stöd till föräldrarna (Brodin & Lindstrand, 2007).

¹ Lån av programvara 50:-/styck/månad. Lån av dator med installerad programvara 250:-/månad.

Datorns betydelse för barn och ungdomar

Datorn spelar en viktig roll för många barn och ungdomar idag. Den kan ge användaren en känsla av egenmakt, att kunna ta kontroll över det egna livet och tro på den egna förmågan (Lindstrand m.fl., 2001). Dataprogrammen är tänkta att utveckla barnet utifrån där det befinner sig. Med olika program för olika åldrar och funktionsnedsättningar och med varierande metoder för lärande kan barnets utveckling stimuleras (Alén & Hollanti, 1996). Data-programmen kan ge möjlighet till att perception, tankar och känslor riktas mot en uppgift (Olsson & Olsson, 2007).

Enligt forskningen (Lindstrand m.fl., 2001; Alén & Hollanti, 1996; Lidström & Zachrisson, 2005; Trillingsgaard, Dalby & Østergaard, 2000; Olsson & Olsson, 2007) kan datorn öka barnets koncentration på en uppgift och underlätta för barnet att komma igång, hålla fast vid och avsluta uppgiften. Problem med osmidig motorik, nedsatt uppmärksamhet och koncentrationsförmåga är vanligt förekommande hos barn och ungdomar med tal- och språkstörningar och kan även bidra till problem med att lära sig läsa och skriva (Trillingsgaard m.fl., 2000). För att stimulera dessa barns språkutveckling behöver de hjälp att strukturera de intryck de får från sin omgivning. Barn med nedsatt språkutveckling kan till exempel med hjälp av datorprogram leka med rim och ramsor (Lindstrand & Brodin, 2006).

En del barn kan ha svårt att samspela med andra. Inlagda bilder i en dator är en möjlighet att erbjuda samtalsämnen för barn och ungdomar i olika åldrar. Bilden blir ett visuellt stöd för konversationen. På detta sätt kan ett bättre samspel, alltså kontakt och kommunikation med andra personer, utvecklas (Alén & Hollanti, 1996).

Andra barn klarar inte av att det händer för mycket på en gång och vill kunna styra vad som händer. Med hjälp av datorn kan momenten förenklas och renodlas så barnen lättare förmår hantera spelet (Alén & Hollanti, 1996). Datoraktiviteten erbjuder en strukturerad träningssituation då datorn reagerar konsekvent i alla situationer. Genom upprepade övningar i datorprogram kan förståelse för orsak och verkan utvecklas. Utökad förståelse och möjligheten för barn och ungdomar att hantera en dator kan i sin tur motivera dem till att utforska och upptäcka nya saker (Alén & Hollanti, 1996).

I de flesta av datorprogrammen inom Datateket finns det möjlighet att göra inställningar alltefter barnens eller ungdomarnas behov. Även enkla anpassningar kan göras i Windows-funktioner, till exempel att sänka pekarhastigheten eller byta ut muspekaren till en tydligare variant (Lindstrand & Brodin 2006). Byte av styrsätt kan också vara aktuellt, allt för att ge barn och ungdomar förutsättningar att bli så självständiga som möjligt och kunna använda datorlek för sin vidare utveckling.

Vem söker sig till Datateket?

I projektet *Datatek – ett sätt att stödja och stimulera lek och kommunikation hos barn med funktionshinder* som utfördes av Lindstrand (2001) framkommer att det är sned könsfördelning bland de barn som kommer till Datateket. Det är markant fler pojkar än flickor. Snedfördelningen ses även i utlåningen där fler familjer till pojkar lånar program, hyr dator och önskar vidareutbildning inom informations- och kommunikationsteknik än familjer till flickor. Det visar sig också att familjer till pojkar i ökad grad önskar fortsatt kontakt med Datatek/barnhabilitering för råd och stöd när det gäller datoraktivitet. Könsskillnader syns även i beskrivningen av varför föräldrar sökt sig till Datateket. Familjer till flickor angav i högre grad *lek/ att ha roligt med datorn* som orsak till kontakt med Datateket. Pojkarnas familjer förväntade sig oftare att Datateket skulle erbjuda någon form av *funktionsträning* (Brodin & Lindstrand, 2007).

Generellt för barn och ungdomar i Sverige använder 81 % i åldern 2-16 år en dator. Fördelningen mellan könen är ganska jämn, men i åldersgrupperna 2-5, 9-12 och 12-16 år flickor något flitigare datoranvändare än pojkar. I åldern 5-9 år är det däremot en aning fler pojkar som använder dator. Barnens vanligaste sysselsättning på datorn är att spela spel. I gruppen äldre barn spelar pojkar betydligt oftare dator/tv-spel än flickor. Efter 12 års ålder utnyttjar flickor datorn relativt mer till sociala sajter och pojkar relativt mer till att se filmklipp och spela spel (Medierådet, 2010).

Syfte

Syftet är att undersöka hur barn/ungdomar med funktionsnedsättning och deras närstående upplever kontakten med Datateket samt upplevd nöjdhet och nytta av utprovade datorprogram och enklare styrsätt.

Frågeställningar

- Hur nöjda är barn/ungdomar med handledningen från Datateket i samband med utprovningen av datorprogram och enkla datorhjälpmedel?
- Hur nöjda är barn/ungdomar med datorprogrammen och/eller de enkla styrsätten?
- Hur används datorprogrammen och med vilken frekvens?
- Hur upplever föräldrar att datorprogram för datorlek påverkar barnens utveckling?
- Hur sprids kunskapen om Datatekets verksamhet?
- Leder datoraktiviteten till interaktion med andra barn?
- Hur upplever man skillnaden mellan Datatekets utbud av datorprogram och de datorprogram som man kan köpa i öppna handeln?

Metod

Undersökningen är en enkätundersökning. Enkäten är riktad till föräldrar, som tillsammans med sina barn eller ungdomar besöker Datateket (se bilaga 1), eftersom barnen/ungdomarna själva kan ha svårigheter att fylla i den.

Frågorna i enkäten har utformats i samråd med personalen på Datateket i Lund, det vill säga en specialpedagog och en arbetsterapeut. Frågorna är inriktade på orsak till besöket, upplevelse av Datatekets program jämfört med andra provade

datorprogram från Internet eller handeln, användningsfrekvens samt upplevelse av givna råd och stöd vid besöket på Datateket. De utsända enkäterna kodades så att de enskilda svarspersonerna inte skulle kunna identifieras.

Urval och svarsfrekvens

Urvalet har skett enligt principen för *konsekutivt urval*. Det innebär att individer som besöker en klinik eller enhet under en viss tidsperiod utgör undersökningens population (Forsberg & Wengström, 2008. s. 103). Under en period från vecka sju 2011 och året ut frågade personal på Datateket i Lund i slutet av varje nybesök om barnets/ungdomens föräldrar ville vara med och utvärdera Datatekets verksamhet. Samtliga 75 som varit på nybesök på Datateket under de 46 veckor som uppföljningen har pågått var positiva till att delta i undersökningen. Föräldrarna skrev efter besöket sitt namn och sin adress på ett kuvert. När det hade gått tre månader, skickades enkäten ut i dessa kuvert. Enkätutskicken var jämnt fördelade över hela den aktuella perioden. Efter påminnelse har 53 av 75 besvarat den utsända enkäten.

Eftersom det samlade antalet besvarade enkäter är under 100 redovisas svaren i frekvens.

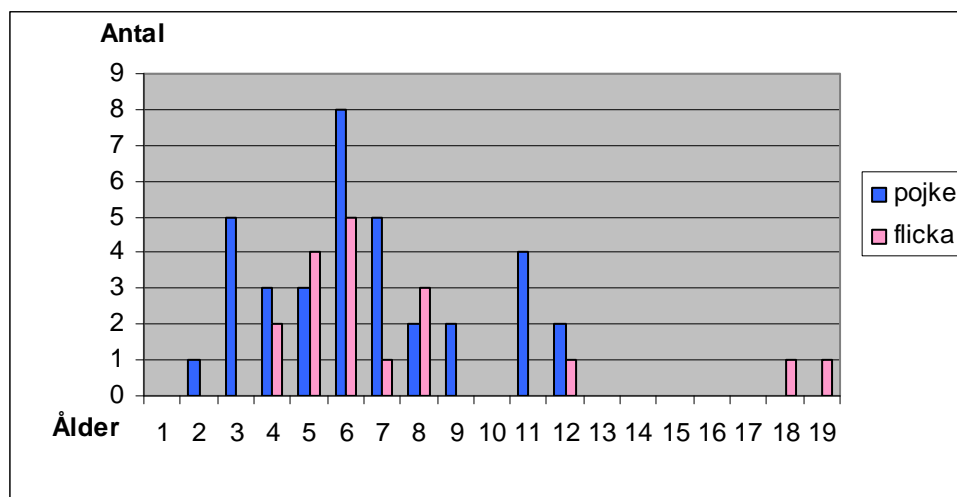
Resultat

Bakgrundsfakta

Under rubriken bakgrundsfakta beskrivs ålder, kön och hemort. Vidare redovisas hur kännedom om Datatekens verksamhet har erhållits.

Barns och ungdomars ålders- och könsfördelning

Det är 35 pojkar och 18 flickor som ingår i undersökningen under de 46 veckor som den har pågått. Bortfallet i denna undersökning är 16 pojkar och sex flickor.

Figur 1. Ålder och könsfördelning. n=53

Pojkar och särskilt pojkar mellan sex och sju år är överrepresenterade i relation till flickor. Det är en mer jämn fördelning mellan könen i åldern fyra till fem år. De två tonåringar som har besökt Datateket är båda flickor.

Hemort

En sammanställning av hemort för samtliga som besökt Datateket under den aktuella tiden har gjorts (se bilaga 2). Majoriteten av besökarna är hemmahörande i sydvästra Skåne och kring Kristianstad.

Information om verksamheten

Första frågan är: *Hur fick ni information om Datatekets verksamhet?*

Tabell 1. Informationskällor

Barn- och ungdomshabilitering	39
Logopedmottagning/resursteam	6
Andra föräldrar	1
Internet	1
Annat	5
Ej svar	1

n=53

Upplevelse av Datateket

Anledning till besök på Datateket

Enligt de 53 svaren om anledning till besöket på Datateket, är det vanligast att föräldrar vill se vilka möjligheter som finns och få instruktioner kring hur datorprogrammen kan användas. En annan orsak till besöket som anges av tio föräldrar är att deras barn behöver lära sig mer för att utvecklas. Utav dem är det två som även noterar att de vill att det ska vara roligt för deras barn. Tio föräldrar preciserar anledningen till besöket att deras barn ska få hjälp med inläringen, att lättare lära sig läsa, skriva och räkna. Möjligheten att se om barnet kan hantera en dator med alternativt styrsätt och datorprogram samt att se om barnet visar intresse för denna typ av aktivitet är behovet från nio föräldrar. En förälder tog kontakt med Datateket för vidare information och utprovning efter besök på ett öppet hus på Datateket i Lund. Exempel på svar är:

”Få kunskaper för barnets utveckling.”

”För att få hjälp med att, på ett roligt sätt, kunna komma vidare med språkutvecklingen.”

”För att se om barnet tycker det är roligt med program och att det kunde vara en bra träning för honom.”

”Har ett aktivt barn som har svårt att stanna kvar i en aktivitet, hoppas att pekskärm kan fånga barnets intresse.”

”Hitta lämplig nivå för att prova på.”

Nyttan av besöket

När det gäller frågan om föräldrarnas uppfattning av nyttan med att deras barn använder dator och datorprogram från Datateket visar resultaten följande.

Tabell 2. Nyttan av att använda datorprogram

Ja	42
Nej	7
Vet ej	3
Ej svar	1

n=53

42 föräldrar anger att deras barn har haft nytta av att använda dator och utprovade datorprogram från Datateket. Tio utav dem motiverar svaret med att datorprogrammen är *pedagogiska och utvecklande*. Elva föräldrar anger att nyttan med datorspelet är att deras barn tycker det är *roligt* att använda dem. Det framkommer dock att ”datorprogrammen får inte ställa för höga krav, då kan barnen tröttna”. Utprovade datorprogram kan även vara till fördel när barn vill ha roligt tillsammans med någon annan. Sex föräldrar är positiva för att deras barn får träning både *motoriskt och inlärningsmässigt*. ”Träning befäster kunskap på ett lekfullt sätt genom datorprogrammen” framkom som kommentar. *Informationen* som gavs på Datateket och att själva få se hur deras barn klarar av att hantera dator och datorprogram anser fem föräldrar som bra. Exempel på svar är:

”Han kan spela på samma villkor som storebror och har lättare för att lära sig hur spelet är uppbyggt och hur det ska användas.”

”Nu vet vi vad han tycker om och funderar på att köpa en egen pekskärm, Ipad, och diverse spel till honom.”

”Fick massor av tips på appar till Ipad och behöver inte låna mer, men tipsen gav mycket!”

”Det finns inte motsvarande dataspel som är anpassat till mitt barns problem på marknaden.”

”Lättare att hålla kvar [barnets] intresse i aktiviteten med hjälp av pekskärmen. Lär sig olika saker.”

Sju föräldrar anger att de *inte* har haft nytta av kontakten med Datateket.

Exempel på svar är:

”Programmen som visades på Datateket var bra och hade kommit till nytta om de fungerat som de skulle och om de hade fungerat i skolan.”

”Materialet som introducerades upplevdes föråldrat.”

”Utprovade spel upplevs inte tillräckligt intressanta av barnet.”

”För barn med verbal dyslexi är envägsdialog inte givande.”

Tre föräldrar svarar *vet ej* om nyttan av datorprogrammen. Exempel på svar är:

”Datorprogrammen fungerar inte på vår dator.”

”Kunde inte använda datorprogrammet så länge, då den utprovade datormusen har gått sönder.”

Datorspel från Internet

Resultaten visar att 34 barn och ungdomar *har provat att leka med datorspel som finns på Internet innan kontakt med Datateket togs*. Övriga 19 har inte provat den typen av datorspel. Det ges 17 olika kommentarer från dem som provat datorspel via Internet. Däribland framkommer det att nio föräldrar anser att Datatekets utprovade datorprogram är mer pedagogiska. Exempel på svar är:

”Många av de på nätet är bara spel och tidsfördriv. Det finns ingen pedagogik eller inläring med. En del är bra men [barnet] klickar sig lätt vidare till meningslösa spel.”

”Datatekets program känns med genomtänkta och har bättre kvalitet rent allmänt.”

”Spelen på Internet upplevs röriga och förutsätter snabb inläring och förståelse.”

En annan uppfattning som framförs av tre föräldrar är att datorspelen på Internet är roligare och mer attraktiva. Exempel på svar är:

”Internets program är något tuffare både i utformning och i hastighet, därmed oftast mer attraktiva.”

”Datorprogram från Internet är mycket enklare än de spelen som vi fick låna från Datateket”.

I två svar poängteras det att de inte upplever någon skillnad på Internets respektive Datatekets datorprogram. De ger som förklaring: ”har använt de spel som riktat sig mot yngre barn och ett mer pedagogiskt sätt” och ”... [barnet] är intresserad av spel med färger och sådant”.

Datorspel lånade eller köpta i handeln

Barn och ungdomar kan även använda datorprogram som införskaffats via öppna handeln eller lånats av andra. Därför ställs frågan om sådana datorprogram används och om det upplevs någon skillnad i jämförelse med Datatekets datorprogram. Det är 25 barn och ungdomar som provat egna införskaffade datorprogram, och här anser sju föräldrar att datorprogrammen erhållna från Datateket är bättre. En motivering är att det behövs instruktioner för hantering av datorprogrammen och hjälp att hitta rätt nivå på svårighetsgraden. ”Datorprogram från Datateket är mer utvecklande för mitt barns förmåga” noterar en förälder. Åtta föräldrar menar att de inte upplever någon skillnad på datorprogrammen från handeln/ lån av andra och Datatekets. De har själva funnit datorprogram, som fyller deras barns/ungdomars behov. Av de 28 barn och ungdomar som inte har provat datorprogram från handeln eller lånat av andra lämnar en förälder motiveringen att ”Datateket vet vad de behöver”.

Användningsfrekvens

I det följande visas resultatet för *hur ofta barnen/ungdomarna använder datorprogram som ett redskap för att leka*.

Tabell 3. Användningsfrekvens

Dagligen	13
Flera gånger i veckan	25
En gång i veckan	5
Flera gånger i månaden	3
En gång i månaden	2
Mindre än en gång i månaden	1
Aldrig	1
Vet ej	1
Ej svar	2

n=53

Majoriteten använder *dator med datorprogram som ett redskap för att leka* en gång i veckan eller oftare. En kommentar från en av de föräldrar som inte svarat på frågan är: "[barnet] var lite för liten för aktiviteten".

Lek med andra barn

Leker med datorprogrammen tillsammans med andra barn gör 16 barn och ungdomar utav 53. De flesta leker då med både äldre och yngre syskon. 34 barn och ungdomar leker inte med någon annan i samband med användningen av datorprogram. Exempel på citat är:

"Blir störd av syskon, spelar helst själv."

"Vill absolut sitta själv."

"Jag har den bara till honom för att det inte ska bli någon annan som klarar uppgifterna. Han tittar hellre på om någon gör det bättre."

"Barnet tyckte inte det var givande aktivitet, tråkiga spel."

"Har ej så många kompisar som hon tar hem."

Utprovat styrsätt

När det gäller frågan om *barnet eller ungdomen har speciellt utprovat styrsätt som används vid styrning av datorprogram* visar svaren att 16 barn och ungdomar har detta. Nio använder pekskrävar och sex använder olika typer av datormöss, bland annat trackball och trådlös mus. Ett annat barn har fått hjälp med att "stänga av högerknappen på datormusen". Två föräldrar har införskaffat en Ipad till sina barn, och de har fått bra hjälp från Datateket med tips och råd kring användningen. Övriga 33 barn och ungdomar har inte behövt speciellt styrsätt för att styra sin dator. En förälder har inte svarat på denna fråga.

Nio barn och ungdomar har som nämnts fått utprovat en pekskärm som styrsätt till datorn och här är det tre föräldrar som önskar högre känslighet på pekskärmerna. De upplever att pekskärmerna är lite tröga, att svarstiden emellanåt är för lång från handling till utfall och att barnet får trycka ganska hårt på skärmen. Det framkommer även att pekskärm inte upplevs fungera så bra till mindre barn. En förklaring är: ”skärmen och sladdarna var för intressanta”. Övriga barn och ungdomar som använder pekskärm, andra datormöss eller anpassning av datormöss är mycket nöjda med detta.

Tillfredsställelse

Två frågor handlar om *hur de råd och det stöd som gavs i samband med utprovningsen på Datateket upplevs* och om föräldrarna anser att det *finns tillräckligt urval av datorprogram för att utveckla barn och ungdomar på Datateket*.

Det framkommer mest positiva kommentarer om det pedagogiska arbetssättet. 41 föräldrar utav 53 är nöjda med besöket på Datateket. Flera påtalar att det var ett trevligt besök med kunnig personal. Exempel på svar är:

”Vi kom för att prova ut spel men gick hem med tips till vår Ipad. Gillar att ni såg möjligheten och inte propsade på det gamla.”

”Mycket bra råd och stöd från personalen, mycket tjänstvilliga. Bara att höra av sig om man behöver hjälp och tips!”

”Tufft för barnet att bli iakttagen av ca åtta vuxna medan han provade programmen. Kanske inte helt pedagogiskt rätt.”

Utifrån ett av svaren kan man konstatera att en pedagogisk förbättring kan ske genom att minska antalet personer som befinner sig i rummet när barnet/ungdomen provar datorprogram eller något hjälpmedel.

Sju föräldrar är mindre nöjda med besöket på Datateket då de bland annat upplevde att det gick för fort och blev stressigt. En annan åsikt är att barnets/ungdomens behov inte blev helt klarlagt. Fem har inte svarat på denna fråga.

Tillräckligt urval av datorprogram på Datateket, anser 30 föräldrar att det finns. En förälder till en flicka i övre tonåren anser att ”det fanns mycket som min flicka ville låna, stort utbud”. Två andra föräldrar vill trots det goda utbudet framhålla: ”programmen är något lite för gamla, funkar inte till moderna datorer” och ”uppdatering och modernisering av vissa program är önskvärt”. Ett annat önskemål är att ”det hade varit bra om det fanns spel/datorprogram som tränade barnets uttal”.

Sju föräldrar svarar *nej* på frågan om de anser att urvalet är tillräckligt. Exempel på svar är:

”Barnet är ointresserad.”

”För litet urval för barn med högfungerande autism med speciell matematisk begåvning.”

”Trist att det inte finns datorprogram för Mac datorer.”

Det är 16 som har svarat *vet ej* på denna fråga, varvid ”svårt att bedöma utbudet” anges av en del som motivering till sitt svar.

Övriga åsikter

Avslutningsvis tillfrågas om det finns andra för- eller nackdelar vid användningen av datorprogram och/eller datorhjälpmedel från Datateket. Det beskrivs som positivt att man hittar en samlad kunskap på Datateket om vilka datorprogram och enkla datorhjälpmedel det finns för olika barns och ungdomars svårigheter. Vidare framförs att ”det var lätt att få tid till Datateket”. Det upplevs även positivt att barnet/ungdomen själv har möjlighet att prova datorprogram och enkla datorhjälpmedel på Datateket så föräldrar får se vad de kan. Utlåningen av datorprogram är bra, då man enkelt byter ut dem allteftersom behovet förändras. Detta har gjort att två barn har fått ett intresse eftersom de kan koncentrera sig vid datorn och därigenom träna sin koncentrationsförmåga enligt deras föräldrar. Utlåningen av datorprogrammen är dock inte helt enkel för en del, som inte bor i närheten av Lund. Ett förslag framförs av en förälder: ”vi bor långt bort och förlovar på så vis spontaniteten att låna nya program. Skulle därför behöva ha en slags katalog, kanske på en hemsida där man kan se utbudet. Därefter skicka efter spelen eller kunna ladda ner på egen dator”.

Följande förslag ges:

Mer frekvent uppdatering av datorprogrammen.

En tätare uppföljning av datorprogrammen

Uppdatering av tekniken.

Exempel på svar är:

”Borde finnas bättre för en så stor grupp barn med dyslexi.”

”Själva instruktionen under spelets gång är otillräcklig”.

”Skulle vilja kunna hyra en surfplatta laddad med bra pedagogiska appar.”

Rutinerna kring utlåningen av datorprogram bör ses över, anser några föräldrar. En bättre information kring utlåningsreglerna önskas. Vidare upplever några föräldrar det negativt att det kostar att låna datorprogram och att man inte får använda datorprogrammen i förskolan ”där barnet tillbringar sin mesta tid”. Önskemål om kopiering av datorprogrammen till egen dator samt om längre lånetid framkommer också: ”hinner inte prova allt om man lånar mer än ett program”. Samtliga kommentarer till denna fråga finns i bilaga 3.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis framkommer det i detta arbete att majoriteten av besökarna upplever Datatekets verksamhet positivt. Föräldrar erfar att barn och ungdomar på ett lekfullt sätt kan befästa kunskaper genom att använda utprovade datorprogram och enklare styrsätt. Det är främst pojkar mellan två och 12 år som sökt sig till Datateket. När det gäller tonåringar har två flickor kommit till Datateket, däremot inga pojkar. Information om verksamheten sprids främst genom Barn- och ungdomshabiliteringens personal. Ett fåtal föräldrar har funnit information om verksamheten på Internet och därefter tagit kontakt.

Datorprogram som kan lånas från Datateket upplevs av de flesta som bra och används frekvent av barn och ungdomar i hemmet. Den pedagogiska hjälpen på Datateket vid val av program och styrsätt gör att föräldrarna anser att det finns ett gott urval av datorprogram för deras barn, men även att en viss uppdatering av tekniken skulle kunna ske.

Utbudet av datorprogram från Internet och öppna handeln är stort och det förekommer också lån av andra. Flera anser att Datatekets utprovade datorprogram är bättre då de är mer genomtänkta; program från Internet är mer spel och tidsfördriv. Dessutom upplever föräldrar det svårt att själva finna program som har lämplig svårighetsgrad och passar till speciellt utprovat styrsätt. Men de barn och ungdomar, som förmår hantera andra datorprogram, kan uppleva att datorprogrammen från Internet eller handeln är roligare och mer attraktiva. Majoriteten av de tillfrågade uppger att datorprogrammen används minst en gång i veckan och oftast spelar barnen och ungdomarna på egen hand när de använder datorprogrammen.

Det är främst pekskärm, datormöss och anpassningar av datormöss som provats för att anpassa styrsättet till datorn. De flesta som fått denna hjälp har god nytta av såväl hjälpmedel som erhållna råd. Själva besöket på Datateket är flertalet nöjda med och anser att de fått träffa kunnig och trevlig personal. Dock framkom från några att de upplevde att besöket var stressigt eller att deras barns behov inte blev tillräckligt klarlagt.

Avslutningsvis upplevs det positivt att det finns samlad kunskap på Datateket. Som fördel med besöket noteras även att föräldrarna själva får se när deras barn hanterar datorn och att man kan låna hem datorprogram. Tillgängligheten upplevs som bra då det är lätt att få tid för besök. Som negativt anges att det kostar att låna datorprogram, att datorprogrammen inte får kopieras till egen dator och att tekniken med datorprogram på CD upplevs omodern.

Diskussion

Syftet i detta arbete är att undersöka hur barn/ungdomar med funktionsnedsättning och deras närstående upplever kontakten med Datateket samt hur de upplever utprovade datorprogram och enklare styrsätt.

Enligt Lindstrand (2001) är det flest pojkar som söker sig till Datatek. Samma resultat framkom i denna undersökning. En ökad uppmärksamhet kring flickors förmåga och intresse för datorer bör göras då datorer kan stödja alla barns utveckling. Generellt för barn och ungdomar gäller att flickor använder datorn lite mer än pojkar och att pojkar först i de äldre åldersgrupperna spelar mer tv- och datorspel än flickorna. (Mediarådet, 2010).

Antalet besökare till Datatekets verksamhet är inte helt jämnt fördelat över Skånes kommuner. För att ge fler tillgång till verksamheten skulle ytterligare information kunna riktas till de kommuner varifrån inga barn eller ungdomar har besökt Datateket under det gångna året.

Utlånade datorprogram från Datateket används av de flesta minst en gång i veckan som aktivitet för sig själva. Endast en tredjedel av barnen och ungdomarna använder enligt resultaten datorprogrammen tillsammans med någon annan, ett sätt att utveckla samspelet med andra. En del barn och ungdomar tillbringar en stor del av dagen på förskola/skola/fritids där man skulle kunna utnyttja datorspel för interaktion. En sådan användning begränsas dock av de licenser som Datateket har på datorprogram.

Barn- och ungdomshabiliteringen är den verksamhet som informerar de flesta föräldrar om Datateket och om att deras barn och ungdomar kan utvecklas genom datorlek. Det finns bra information att tillgå på Internet om Datatekens verksamhet men det är enligt undersökningen ett fåtal föräldrar som har utnyttjat denna källa. En bättre kunskap om denna informationsplats skulle kunna medföra ökad förståelse för verksamheten och eventuellt ge fler barn och ungdomar möjlighet till kontakt med Datateket.

Det finns ett mycket stort utbud av datorprogram både från öppna handeln och från Internet. 25 föräldrar har provat egna införskaffade datorprogram till sina barn/ungdomar och sju av dessa anser att datorprogrammen erhållna från Datateket är bättre. Av de sju barn det gäller är fyra mellan fyra och sju år gamla medan en är fyllda 19. Föräldrar till yngre barn och äldre tonåringar med funktionsnedsättning kan ha större behov av extra råd och stöd att välja lämpliga datorprogram när datoranvändningen är ny, så aktiviteten blir rolig och utvecklande. En del äldre barn/ungdomar kan ha krav på att datorprogrammen ska vara mer spännande och utmanande än vad de utlånade från Datateket är. De föredrar därför datorprogram från Internet eller handeln. En del av dessa program kan vara alltför krävande för vissa grupper av användare.

Datatekets utbud av datorprogram ska vara anpassat för verksamhetens målgrupp. Det ska kunna ge samtliga barn/ungdomar en möjlighet till datorlek, som varken är för lätt eller för svår. Blir det för höga krav kan det resultera i att barnen/ungdomarna upplever sig misslyckade, vilket riskerar att leda till att all aktivitet vid datorn blir ointressant. För att få fram den lämpligaste nivån på datorprogram och styrsätt för var och en krävs det ett speciellt utbud som i kombination med kunskap från professionell personal kan möjliggöra datorlek. Därför blir utbudet av datorprogram från Datatekets verksamhet mer ett komplement till den öppna marknadens utbud.

För föräldrar som vill låna fler datorprogram från Datatekets verksamhet kan det vara svårt att veta vilket utbud som finns på Datateket av det som passar deras barn/ungdom. Det förslag som framkom från en förälder att utbudet av datorprogram skulle kunna samlas i en slags katalog, kanske på en hemsida, borde kunna förenkla handhavandet av datorprogrammen. En nackdel blir kanske att föräldrar och barn/ungdomar då förlorar de tips och råd som kan behövas i samband med speciella program, när man inte har den personliga kontakten.

Tekniken utvecklas hela tiden. Detta påtalas av flera föräldrar som idag upplever datatekniken och datorprogrammen föråldrade. Surfplattan (en modernare variant av styrsättet pekskärm, med flera andra funktioner) som ingen nämnde i början av denna undersökning nämns allt oftare mot slutet av den. Med surfplattan behöver man inga datorprogram utan allt laddas ner via appar, vilket sker gratis eller till en viss kostnad. Surfplattan är lättare att hantera och avviker inte från den teknik som de flesta människor idag använder.

Även för Datateket är surfplattan ett nytt redskap som personalen måste hålla sig informerad om och utveckla verksamheten kring. Idag finns det ingen surfplatta att låna eller hyra ut av Datateket. Däremot kan föräldrar se hur deras barn hanterar surfplattan på Datateket och se vilka möjligheter det finns för denna teknik. För de föräldrar som har införskaffat en surfplatta till barnet, bistår Datateket med tips och råd på aktuella appar för olika behov. Denna handledning uppskattas av flera föräldrar.

Implementering

Resultatet visar att Datateket fyller många viktiga behov. Samtidigt finns en ökad tillgänglighet på datorprogram och teknik som kan användas som datorhjälpmedel, vilket gör det viktigt att förmedla den professionella kunskap Datateket kan bistå med. Följande förbättringsområden har identifierats:

- Fortsätta att förmedla lekens betydelse för barnets utveckling till Barn- och ungdomshabiliteringen, något som kan användas vid deras kontakt med föräldrar.
- Fortsätta satsningen på kontinuerlig uppdatering av kunskap om användning av dagens teknik.
- Öka kunskapen på alla Barn- och ungdomshabiliteringens enheter om Datatekets verksamhet.
- Öka informationen om Datatekets verksamhet via Internet.
- Uppmärksamma särskilt flickornas behov av Datatekets verksamhet, till exempel genom att arrangera tjej-teman.

Referenser

- Alén, M. & Hollanti, C. (1996). *Att utveckla ett samspel mellan barn med autism och deras föräldrar med hjälp av dator*. Vällingby: Handikappinstitutet.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2007). *Perspektiv på IKT och lärande för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Forsberg, C. & Wengström, Y. (2008). *Att göra systematiska litteraturstudier. Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lidström, H. & Zachrisson, G. (2005). *Aktiv med dator- möjlighet för personer med rörelsehinder*. Vällingby: Hjälpmedelsinstitutet.
- Lillemyr, O. (2002). *Lek – Upplevelse – Lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindstrand, P. (2001). *Det börjar med lek-: lek och kommunikation med dator för barn med funktionshinder*. Slutrapport i projektet Datatek – ett sätt att stödja och stimulera lek och kommunikation hos barn med funktionshinder. Rockneby: WRP International.
- Lindstrand, P. & Brodin, J. (2006). *”Datorn är en penna för mig”: IKT som redskap för inklusion för unga med rörelsehinder*. Stockholm: Lärarhögskolan.
- Lindstrand, P., Sirén, N. & Brodin, J. (2001) *Det börjar med lek-: lek och kommunikation med datorer för barn med funktionshinder*. Rockneby: WRP International.
- Medierådet. (2010). *Småungar & Medier. Fakta om små barns användning och upplevelser av media*. <http://www.mediabarn.se> Uppgift hämtad 2012-09-27.
- Olsson, B-I. & Olsson, K. (2007). *Att se möjligheterna i svårigheterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Region Skåne (2010 10 06) *Datateket*. <http://www.skane.se> Region Skåne. Uppgift hämtad: 2011 12 20.
- Trillingsgaard, A., Dalby, M. A. & Østergaard, J. R. (2000). *Barn som är annorlunda: hjärnans betydelse för barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Vygotsky, L. (1981). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur & Söner.

Frågeformulär om datorprogram och enkla datorhjälpmedel utlånade från Datateket

Användare av datorprogram är:

Flicka Pojke

Ålder: _____ Hemort: _____

1. Hur fick ni information om Datatekets verksamhet?

- från Barn- och ungdomshabilitering
- från Logopedmottagning/Resursteam
- från andra föräldrar från Internet
- annat: _____

2. Av vilken anledning gjorde du och ditt barn/ungdom ett besök på Datateket i Lund?

3. Upplever du som förälder att ditt barn/ungdom har nytta av att använda dator och utprovade datorprogram från Datateket?

Ja Nej Vet ej

Hur? _____

4. Har ditt barn/ungdom provat att leka med datorprogram som finns på Internet innan kontakt togs med Datateket?

Ja Nej

4 a. Om datorprogram via Internet har använts, upplevs det skillnad på dessa datorprogram jämfört med de datorprogram som ni har fått utprovade från Datateket?

Ja Nej Vet ej

Hur? _____

5. Har ditt barn/ungdom provat att leka med datorprogram som lånats av andra eller köpts i handeln innan kontakt togs med Datateket.

Ja Nej

5 a. Upplevs det skillnad på de datorprogram som ditt barn/ungdom har fått utprovat och lånat från Datateket jämfört med de datorprogram som ni själv lånat eller köpt i handeln?

Ja Nej Vet ej

Hur? _____

6. Hur ofta använder ditt barn/ungdom datorn med datorprogram som ett redskap för att leka?

- dagligen
- flera gånger i veckan
- en gång i veckan
- flera gånger i månaden
- en gång i månaden
- mindre än en gång i månaden
- aldrig

7. Leker ditt barn/ungdom med de utprovade datorprogrammen tillsammans med annat/andra barn?

Ja Nej

Kommentar: _____

8. Används speciellt utprovat styrsätt såsom pekskärm, speciell datormus eller man-överkontakt för styrning av datorprogrammet?

Ja Vilket? _____

Nej

8 a. Om ja, hur fungerar detta?

9. Upplever du att Datateket har tillräckligt med datorprogram att välja på för att utveckla ditt barn/ungdom?

Ja Nej Vet ej

Kommentar: _____

10. Hur upplevs de råd och stöd som gav i samband med utprovningen på Datateket av datorprogram och/eller anpassningshjälp av dator?

11. Vilka övriga för- och nackdelar upplever du och ditt barn/ungdom vid användningen av datorprogram och/eller enkla datorhjälpmedel från Datateket?

Tack för din medverkan!

Samtliga kommentarer från fråga 11:

Vilka övriga för- och nackdelar upplever du och ditt barn/ungdom vid användningen av datorprogram och/eller enkla datorhjälpmedel från Datateket?

- Bra träning för koncentrationsförmågan, vilket han behöver.
- I början av sommaren föreslog jag surfplatta som ju fungerar som en pekskärm men då fanns det lite kunskap om dessa och lite program/spel att rekommendera. men bara till vårt besök i augusti hade mycket information inhämtats angående surfplattor och jag fick ett par A4-sidor med spel som kunde vara bra att använda.
- Dottern råkade ta sönder programvara, men det var ingen katastrof. Vi testar oss fram även privat och finner lösningar.
- Bra man kan prova innan man själv köper en pekskärm.
- Lätt att motivera barnet att lära sig.
- Bara fördelar, det funkar jättebra.
- Det var lätt att få tid. Det fanns någon som satt med vid datorn och visade flickan hur hon skulle göra, stort utbud.
- Bra att vi fick idéer och såg att han klarade av det (pekskärm), vet nu vad han tycker om.
- Han lär sig bra här eftersom han kan koncentrera sig vid datorn. Det är helt enkelt hans grej, intresse.
- Hon kan använda musen i skolan och vara mer självständig.
- Bra att låna istället för att köpa. Om det inte passar så gör det inget man kan byta igen.
- Helt perfekt att det finns så mycket bra verktyg så att alla kan göra det som de tycker om och utvecklas på samma nivå som andra barn.
- Lite gamla datorprogram, borde finnas bättre för en så stor grupp barn med dyslexi mm. Hade förväntat oss mycket mer och bättre material.
- Tyvärr lite långt att åka, kunde ha varit bra om det fanns i Eslöv också, för det är mycket bra hjälpmedel.
- För att behålla fokus har han många program hemma. Avgiften skulle kunna användas till att köpa spelen istället, hade blivit billigare i längden. Men genom Datateket vet jag var programmen finns att köpa.
- Vi behöver tätare uppföljning. Efter några veckor då han bara spela två spel hade vi glömt instruktionerna på de andra. Sen fick vi tre nya hem men där hittade han ett skjutspel och ville inte spela något annat och tröttnade sen, så sista två månaderna använder han sällan datorn. Jag känner mig osäker på teknologi och spel så jag vågar inte försöka instruera honom något nytt.
- Fördel att man kan låna hem det. Nackdel – skulle vilja ha pekskärmen lite längre.
- Bra program är bra och en tillgång men de måste vara attraktiva och snabba för dagens barn/ungdomar.
- Ibland får man fel program, för enkla. Bra program för övrigt.
- Vissa spel är alldeles för svåra på så vis att själva instruktionerna under spelets gång är otillräckliga.
- Hon satt i tio minuter sen ville hon inte mer. Det var ju bebisspel som hon uttryckte det. För tramsigt och för tråkigt.
- Se över rutinerna för utlåningen av datorprogram. Fick påminnelse trots jag lånat om programmet och fick även påminnelse efter att de var återlämnade.
- Trodde att fem lån var fem tillfällen och inte fem spel. Dålig information.
- Nackdel är att jag fick betala för de spelen som vi lånade d.v.s. jag hyrde dem.
- Nackdel - programmen kan bara lånas i korta perioder.
- Bra med lugna pedagogiska program.